

De *Nieuwe*

Zelfzwichter

in dit nummer

- Redactioneel
- Roggeprijsen in 1557
- Molennieuws
- Gildenieuws
- Boekennieuws
- Vergadering VVGM
- Belgerinkel
- Verstild verleden (40)
- Verdwenende
koornmeulns
- Onbekende molens
- Excursie Vlaanderen
- Molens on line
- Agenda

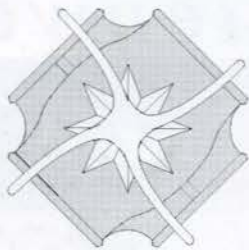
Colofon

De Nieuwe Zelfzwichter

Jaargang 6, no. 1

maart 2002

ISSN 1386-4920

De Nieuwe Zelfzwichter is het kwartaalblad van de gezamenlijke molenorganisaties in de provincie Groningen. Het blad verschijnt in de maanden maart, juni, oktober en december. Leden van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens en leden van de Stichting De Groninger Molen ontvangen het blad automatisch. Niet-leden kunnen zich op dit periodiek abonneren voor €14,00 per jaar (4 nummers). Losse nummers kosten €3,50 (exclusief porto).

Opgave lidmaatschap + abonnement:
Vereniging Vrienden van de Groninger Molens,
t.a.v. Ledenadministratie, Aweg 5^c, 9718 CS Groningen

Opgave abonnement voor De Nieuwe Zelfzwichter
Aweg 5^c, 9718 CS Groningen
(Molensbureau / Monumentenhuis)

Participanten:
Vrienden van de Groninger Molens,
tel. (0597) 59 19 31
Stichting De Groninger Molen,
tel. (050) 312 16 94, fax (050) 314 25 84
Gilde van Vrijwillige Molenaars, afd. Groningen,
tel. tijdelijk via voorzitter L.H. Duijm (050) 534 48 83
Secretariaatsadres voor alle drie de organisaties:
Aweg 5^c, 9718 CS Groningen

Redactie:
Redactie van De Nieuwe Zelfzwichter: Aweg 5^c, 9718 CS Groningen, tel. (050) 312 16 94, fax (050) 314 25 84,
e-mail: groninger.molens@fmog.nl
J.C. van Driel - Groningen, G. Geertsema-ten Broek - Groningen, H.A. Hachmer - Nieuwe Pekela, M. Strijkstra-Kalk - Groningen, D. Lippe - Groningen (lay-out).

De redactie behoudt zich het recht voor om ingezonden artikelen in te korten en/of aan te passen. Overname van artikelen is eerst na overleg met de uitgever toegestaan.

Groninger molenarchief:
Het Groninger Molenarchief, Wedderstraat 39, Veele (9541 ED Vlagtwedde) (0599) 312185 (dinsdag),
Groninger.Molen.Archief@hetnet.nl

Aan dit nummer werkten mee:
A. Bosch, J. van Dijk, J.C. van Driel, L.H. Duijm,
H.A. Hachmer, P. Hoppenbrouwers, G. Koster, H. Noot,
B. Oomkens, J. Oosterhof, H. Postmus, A.M. Strijkstra,
H. Vos

Grafische basisvormgeving:
Biche Eleveld bNO, Groningen
Drukwerk:
Zodiak Groep - Groningen

Oplage:
900 exemplaren
Sluitingsdatum kopij: 21 mei 2002

VRIJWILLIGE
HET GILDE VAN MOLENAARS
Afd. Groningen

foto omslag:

Molen Zeldenrust (13-7-1994) in afwachting van betere tijden

Foto: D.J. Tinga, Winsum

2 • Redactioneel**3 • Juichkreet of uitroep van wanhoop?**

In de zestiende eeuw was er nog geen voedselprijzenbeheersing vanuit Brussel.

8 • Molennieuws

*Er is wel enig positief nieuws over andere molens, maar het weer ging spectaculair te keer:
Koningslaagte is het slachtoffer.*

Bij Ander molennieuws leest u over molenbiotoopzaken in Winschoten (aflevering 11).

12 • Gildenieuws

*Gezocht: een spin in het afdelingsweb (secretaris),
een zelfzwichtend schaap met vijf poten als het ware.*

13 • Boekennieuws

Alsof er niets te doen is aan/met hun molens gaan molenaars ook wel eens op molenpad.

14 • Voorjaarsvergadering van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens

Hopelijk vergaderen velen in stad.

15 • Belgerinkel bij poldermolen De Goliath

Vrolijke gasten bij de Eemshaven.

De kerstman was niet ver van huis daar in het uiterste noorden.

16 • Verstild verleden (40)

Niet verder vertellen: de teller loopt onverstoord door.

17 • Verdwenende koorneulns

Zomeravondromantiek, mijn waarde.

18 • Onbekende molens

In een weiland staat een romp van een molen die geen weidemolentje is.

19 • Excursie naar Vlaanderen

Onze service is onbegrensd (zie ook het volgende onderwerp).

20 • Molens on line

Over de zuidergrens en toch verstaanbaar blijven (ondanks hier en daar een afwijkende molenterm).

• Agenda

Redactioneel

Molens on line

Het jaar van de vrijwilliger zit er weer op. Eindelijk kunnen we weer 'normaal' ons werk doen. Vrijwilliger ben je tenslotte voor je plezier. Als vrijwillig molenaar sta je natuurlijk wel op een bijzondere plaats. Zonder dat we het beseffen gaan we om met miljoenenobjecten en dat is niet iets waar iedere vrijwilliger mee te maken heeft. Het molenaarswerk is ook bepaald niet zonder gevaren. Helaas bleek de molen in het verleden meer dan eens een moorddadig werktuig.

Nu is natuurlijk niet iedere lezer van de *Nieuwe Zelfzwichter* vrijwillig molenaar, maar wel een lezer met een molenhart. Er zijn natuurlijk ook vele manieren om een steentje bij te dragen aan het

molenbehoud. Sommigen houden de kranten angstvallig in de gaten en protesteren tegen molenbedreigende bouwvergunningen. Anderen proberen met veel inzet molens weer wind in de zeilen te geven. Weer anderen gaan op pad om vrienden of sponsors te werven. Kortom werk genoeg dus. Toch zouden wij als redactie graag op de hoogte worden gehouden van allerlei activiteiten op molengebied. Neemt u naast de kwast ook eens de pen of het toetsenbord ter hand en schrijf of mail ons allerlei wetenswaardigheden. Wij proberen er wel een leuk verhaal van te maken.

Tot schrijfs en houd de molen in het oog.

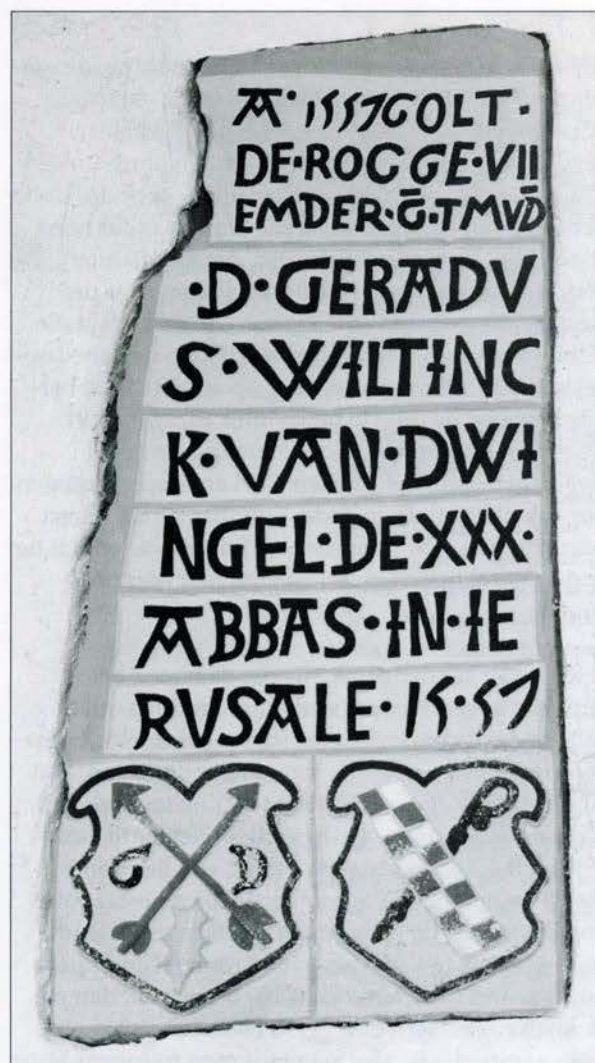
Voor de volledigheid meldt het bestuur van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens dat met ingang van 2002 de minimumcontributie €14,00 bedraagt (zie het verslag van de ledenvergadering in nummer 01/4 van *De Nieuwe Zelfzwichter*).

Om voor de hand liggende redenen hebben de uitgevers (samenwerkende Groninger molenorganisaties) moeten besluiten de prijs van *De Nieuwe Zelfzwichter* ook voor **niet-leden** te verhogen. Zij kunnen zich op dit periodiek abonneren voor €14,00 per jaar (4 nummers). Losse nummers kosten €3,50 (exclusief porto).

Juichkreet of uitroep van wanhoop?

De herinnering aan het duurtejaar 1557 in twee Groninger kerken (deel 1)

In twee Groninger kerken is een gedenktext aangebracht die de roggeprijs in het jaar 1557 in herinnering brengt. Beide teksten zijn reeds in de negentiende eeuw herhaaldelijk opgemerkt en becommentarieerd en natuurlijk drukte A. Pathuis ze af in zijn monumentale *Groninger Gedenkwaardigheden*⁽¹⁾.

De eerste tekst is aangebracht op een gedenksteen die thans is ingemetseld in de zuidwand van het koor van de kerk te Visvliet. Behalve de roggeprijs wordt de naam vermeld van heer Gerard Wiltink van Dwingelo, abt van het Friese cisterciënzerklooster Jeruzalem, beter bekend als Gerkesklooster.

De vermelding van de abt is niet verwonderlijk. Zoals bekend, is Visvliet ontstaan als een 'voorwerk' of uithof van het Gerkesklooster. Tot aan de Reformatie was dan ook vrijwel alle grond in Visvliet eigendom van de abdij en de abt stelde er de pastoor aan. Uit Friesland is tenminste één soortgelijke steen bekend. Hij is aangebracht in de zuidgevel van de kerk van Lutkewierum, die in 1557 is gebouwd. Op de steen wordt de aanvang van de bouw herdacht. De toevoeging van de hoge broodprijs uit die periode moet als geheugensteun voor de parochianen zijn bedoeld.

De tekst op de gedenksteen in de zuidgevel van de kerk van Lutkewierum (Friesland) luidt: *Anno domini 1557 de XXXI martii doe is dese kercke angeleit. Doe is dat broet coft voer XII stuvers.* (Afkortingen opgelost, interpunctie toegevoegd).

De tweede Groningse herinnering aan de duurte bevindt zich in de kerk van Tinallinge. De vermelding van de roggeprijs in 1557 is opgenomen in een uitvoeriger tekst die is geschilderd op acht smalle houten latten met een totale lengte van 5,66 meter.

Afbeelding 1: De gedenksteen van Visvliet. De tekst luidt: *Anno 1557 golt de rogge VII Emders gulden t mud. Dominus Gerardus Wiltinck van Dwingel, de XXX. abbas in Jerusale 1557.* (Naar: Pathuis, *Groninger Gedenkwaardigheden*, nr. [479]; afkortingen zijn opgelost, interpunctie is toegevoegd.)

Foto: Jan Hoving, Zuidlaren

Afbeelding 2: De tekstlatten van Tinallinge (nr. 2 en een deel van nr 3). De volledige tekst van alle latten luidt:
Dit warck wart geschildert ende gemalt / bi tiden do dat mudde rogge vor XXI arentsgulden wart betaelt . Bi tiden her Eilko Engelbertus, pastor des erwerdigen Heren / is dit werck geschildert ende gemaket to Gades lof ende eren. / Hyrto hebben de vogeden gedaen dat best. / Dat heft 1549 Hermen Elevelt, Julle Bewes, Geryt Jansen gewest. / Do men schref M. vyf hundert ende vyftich, noch seven dar bi / do schilderde Hinrick maler van Bremen mi. / Ick, Hermen Elevelt, mach denken dat en tunne rode botter golt XI arentsgulden, en mudde rogge XII krumstert, I mudde garste VIII krumstert, I mudde haver IIII krumstert, unde do huirde men dat juck lant (...) krumstert.
 (Naar: Pathuis, Groninger Gedenkwaardigheden, nr. [459]; afkortingen zijn opgelost, interpunctie is toegevoegd.)

Foto's: J. Hovinga, Zuidlaren

De latten vormden de onderlijst van het nieuwe pijporgel dat in de jaren vijftig van de zestiende eeuw is gebouwd en precies in 1557 is beschilderd. Rond 1825 moeten de latten van het toen antieke orgel zijn verwijderd. Weggegooid werden ze gelukkig niet. Men spijkerde ze bij wijze van decoratie -maar niet helemaal in de juiste volgorde- op het koorhek. In 1982 is de oude situatie feitelijk hersteld. Na zorgvuldige restauratie zijn de latten in de correcte volgorde bevestigd aan de onderlijst van het huidige pijporgel, dat in 1917 is gebouwd, mogelijk met gebruikmaking van onderdelen uit het zestiende-eeuwse orgel.

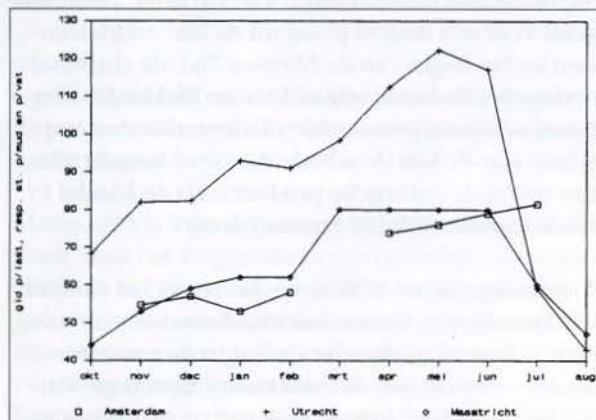
Het verloop van de roggeprijzen in 1557

Het gaat in dit artikel evenwel niet zozeer om de teksten zelf, noch om de toestand waarin zij zich thans bevinden, maar om de inhoud en dan vooral om de prijsgegevens. Hoe moeten we deze interpreteren? Was 1557 alleen in Groningen (en Friesland) een duur jaar of hebben we te maken met een verschijnsel dat een grotere reikwijdte had en zich vaker voordeed? Wie enigszins vertrouwd is met de economische geschiedenis van de zestiende eeuw, zal zich niet over de aandacht voor de brood(graan)prijzen verbazen. Het eerste halfjaar van 1557 staat bekend als één van de duurste perioden, zo niet de allerduurste van de hele zestiende eeuw. Talloze bronnen uit de tijd zelf, zowel Noord als Zuid-Nederlandse (waaronder we hier ook Belgische dienen te verstaan), maken er melding van. Van de Groningse noem ik slechts het ambte-

lijke dagregister (*diarium*) van Egbert Alting, de *syn-dicus* of secretaris van het stadsbestuur van Groningen, de 'Friese' geschiedenis (*Rerum Frisicarum Historiae*) van de grootste Noord-Nederlandse geschiedschrijver uit de periode, Ubbo Emmius, en de kroniek van de Ommelander hereboer Abel Eppens uit Eekwerd. Altings *diarium* bevat twee veelzeggende verwijzingen naar de duurte. Ze komen verderop uitvoeriger ter sprake. Ubbo Emmius en Abel Eppens stelden de gebeurtenissen van 1557 pas veel later op schrift, maar beiden hebben de duurte persoonlijk meegemaakt - 'aan den lijve ondervonden' zou in hun geval wellicht te negatief klinken. Veel aandacht besteden ze ook niet aan de episode. Emmius vertelt alleen dat koren in 1557 "ongelofelijk" duur was en dat de prijs vooral tussen maart en eind mei zeer hoog opliep.

Het is niet zonder betekenis dat de boer Abel Eppens -tegenover de 'stedeling' Emmius- niet alleen de duurte van rogge (*koeren*) vermeldt, maar ook de hoge prijzen van *suvel* en landpachten. Wat dat betreft is er overeenkomst met de kroniek van een andere ooggetuige, Eggerik Beninga uit Oost-Friesland. Zijn eerste vermelding van de duurte heeft betrekking op december 1556 en bestaat uit een lijstje met de prijzen van een hele reeks landbouwproducten. Net als in de kroniek van Eppens staat zuivel (hier boter en kaas) bovenaan, dan pas komen rogge, tarwe en gerst. Hetzelfde 'pakket' van agrarische producten vindt men trouwens terug

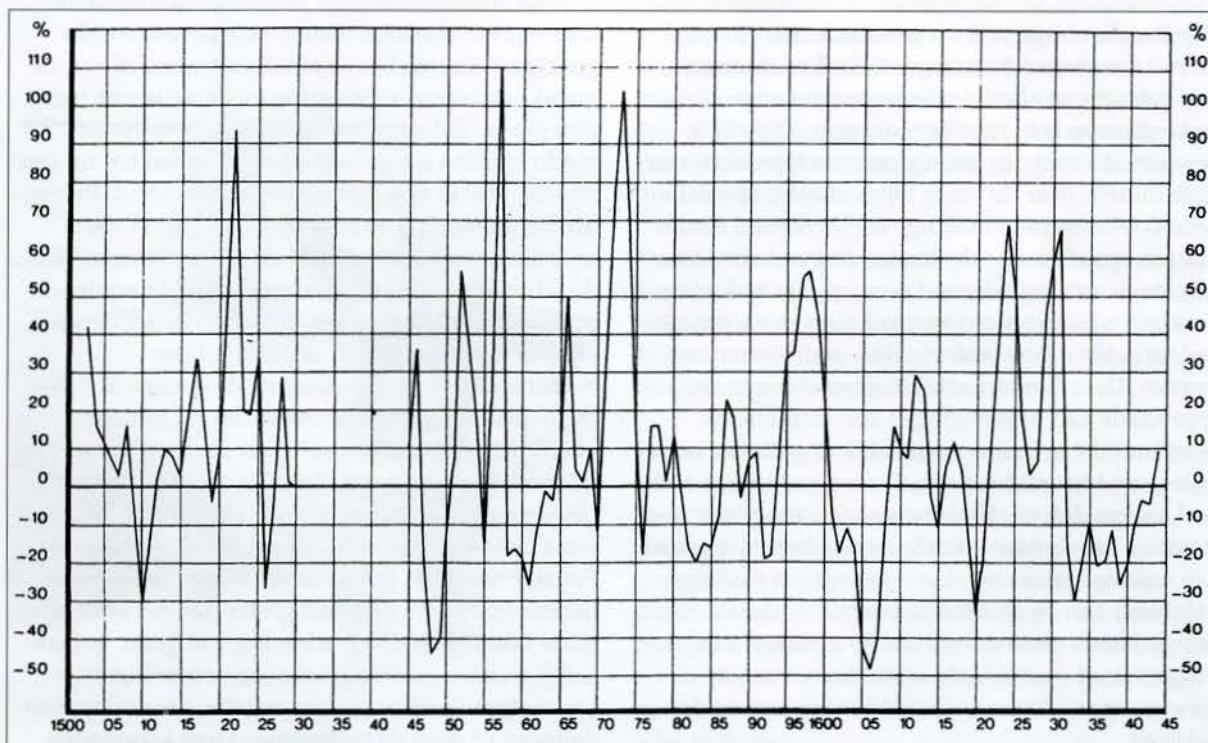
in het laatste tekstgedeelte van de Tinallinger latten, een op het eerste gezicht nogal eigenaardige toevoeging. Er staat dat Herman Eleveld, een van de kerkvoogden die opdracht gaven tot de bouw van het nieuwe orgel, zich "mocht denken" (dat wil zeggen: zich kon herinneren) dat de prijzen van rode boter, rogge, gerst, haver en (bouw)land zo hoog, of liever gezegd laag waren. Deze opmerking was duidelijk bedoeld om de hoge prijzen in 1557 te contrasteren

Grafiek 1: De ontwikkeling van de roggeprijs van oktober 1556 tot augustus 1557 in Amsterdam, Utrecht en Maastricht.

met de lage prijzen in een ander jaar. Volgens de negentiende-eeuwse amateur-geschiedschrijver Marten Douwes Teenstra zou dat andere jaar 1510 zijn geweest. Inderdaad waren de roggeprijzen toen relatief laag, maar het tijdsverschil met 1557 is wel erg groot. Veel aannemelijker is dan ook, dat de herinnering van Eleveld terugging naar 1548 of 1549, toen de prijzen nog veel lager waren dan in 1510 (vgl. grafiek 2) en hij zeker al kerkvoogd was. Het prijsverloop gedurende de duurteperiode van 1557 is voor Noord-Nederland alleen aan de hand van de kroniek van Beninga goed te volgen.

Hij vermeldt namelijk de roggeprijzen op de markt van Emden voor een aantal verschillende tijdstippen tussen begin februari en eind mei 1557. Er valt uit op te maken dat de roggeprijs in Oost-Friesland binnen dat tijdsbestek ruim verdubbeld was: op 30 mei moest in Emden voor een last rogge 122 daalders worden betaald. De nood was toen zó hoog dat "men geen rogge noch brot vor gelt to kope krigen kunde". Uit Groningen zijn voor 1556-1557 helaas geen marktprijzen van rogge overgeleverd. Alleen Teenstra verhaalt in zijn kroniek dat in Groningen op 20 mei 1557 maar liefst 16 arendsguldens voor een mud rogge tegen 9 voor een mud gerst moest worden betaald. Rond Pinksteren, dat in 1557 op

Grafiek 2: De marktprijzen voor rogge te Utrecht. Afwijkingen in procenten van de prijs in het laatste (elfde) jaar ten opzichte van de elfjaarlijkse voortschrijdende gemiddelden van de prijzen (1503-1644)

6 juni viel, waren de prijzen verder gestegen tot respectievelijk 20 en 12 gulden per mud. Teenstra verwijst voor deze gegevens naar "eene particuliere aantekening van een landbouwer te Uithuizen", over wie verder niets viel te achterhalen. Het bedrag van 20 arendsgulden voor een mud rogge stemt nochtans goed overeen met de 21 arendsgulden, genoemd op de Tinallinger latten. Voor verschillende West- en Zuid-Nederlandse steden zijn de roggeprijzen wel van maand tot maand te volgen. In Utrecht liep de prijs op van 68 stuivers per mud in oktober 1556 tot 122 stuivers in mei 1557, in Maastricht over dezelfde periode van 44 tot 80 (Luikse) stuivers per vat. In Amsterdam was de prijsstijging minder extreem en van kortere duur, vanwege de centrale positie die de stad aan het IJ in de internationale graanhandel innam (grafiek 1).

Om de graanduurte in een breder tijdsperspectief te plaatsen en tegelijkertijd te 'meten' hoe tijdgenoten haar hebben gevoeld, presenteren historici in serie beschikbare prijsgegevens graag zoals is gedaan in grafiek 2. Voor elke gemiddelde (oogst)jaarprijs is de procentuele afwijking van de gemiddelde prijs van een reeks van voorgaande jaren (gewoonlijk elf) berekend. De gemiddelde oogstjaarprijs van 1556/57 lag dus 110% boven het elfjarig gemiddelde over de periode 1545/46 tot en met 1555/56.

Hoe werden hoge prijzen gewaardeerd?

Er valt aan de hand van eigentijdse berichten en met behulp van allerlei prijsgegevens wel te reconstrueren hoe duur het oogstjaar 1556/57 is geweest, dit zegt nog weinig over de *appreciatie* van deze duurte, over de vraag bijvoorbeeld, of we de gedenkteksten van Tinallinge en Visvliet nu eerder moeten opvatten als jubelkreten dan wel als uitroepen van wanhoop. Men zal geneigd zijn te denken dat boeren hoge prijzen van broodgraan en zuivel anders hebben gewaardeerd dan stedelijke consumenten. Deze fundamentele tegenstelling in de appreciatie van prijsstijgingen van elementaire levensmiddelen bestaat natuurlijk nog steeds, maar zij lag rond het midden van de zestiende eeuw toch heel anders dan nu. Dit hing vooral samen met twee factoren: aan de aanbodzijde de nog beperkte graad van commercialisering (laten we zeggen marktgerichtheid) van de agrarische productie, aan de vraagzijde de grote ruimte die de aankoop van (rogge)brood innam in de beste dingen van de 'gewone man'. Laten we beide kanten eens nader bekijken.

De aanbodzijde: de aard van de agrarische productie

De twee belangrijkste oorzaken van duurte waren misoogsten en oorlogshandelingen. In de oude, pre-industriële landbouw fluctueerden jaarlijkse oogst-opbrengsten veel meer dan tegenwoordig omdat er nog nauwelijks middelen waren om iets te doen tegen ongunstige weersomstandigheden, ongedierte en plantenziekten -of een combinatie van die drie. Schade die zo ontstond, was gewoonlijk eerder regionaal dan internationaal van karakter. Hetzelfde geldt voor een andere plaag uit de late middeleeuwen en het begin van de Nieuwe Tijd: de chronische oorlogen. Ofschoon veldtochten en blokkades van transportroutes gewoonlijk van beperkte duur en schaal waren, kon de schade die werd toegebracht aan zowel de agrarische productie als de handel in vitale levensmiddelen aanzienlijk zijn.

Als misoogsten en oorlogen tekorten in het aanbod van broodgraan veroorzaakten, dienen we vervolgens te bedenken dat elke daling in de graanproductie versterkt aan de markt werd doorgegeven omdat slechts een betrekkelijk gering gedeelte van de totale productie voor de markt was bestemd. Dit gegeven, dat bekend staat als het *King-effect* -zo genoemd naar Gregory King die het omstreeks 1700 als eerste heeft beschreven- zorgde ervoor dat ook geringe tekorten tot forse prijsstijgingen op stedelijke markten konden leiden. Hoe desastreus de gevolgen uiteindelijk waren, hing vooral af van de graad van commercialisering en de mate van marktintegratie. Zolang tekorten in één regio via de markt werden aangevuld door overschotten uit een andere, was er nog niet zoveel aan de hand. Precies dit, de uitbreiding van handelsnetwerken voor agrarische bulkgoederen, heeft ervoor gezorgd dat de schommelingen in graanprijzen in de zestiende eeuw al minder heftig waren dan in de vijftiende. Op den duur werden in de Noordelijke Nederlanden -met Amsterdam als onbetwist centrum- jaarlijks grote hoeveelheden rogge aangevoerd uit het Oostzee-gebied en die invoer, niet de inlandse productie, was feitelijk bepalend voor de bewegingen van de roggeprijs. Die afhankelijkheid van Oostzee-rogge had natuurlijk ook nadelen: in Polen, Pruisen en het Balticum waren de oogsten het ene jaar evengoed veel groter dan het andere, maar vooral kon de verscheping van graan gemakkelijk worden geblokkeerd door verstoringen in internationale relaties, door regelrechte oorlogshandelingen of door de gedragingen van kooplieden. Welnu, een combinatie van deze factoren deed zich

voor in 1556-1557: langdurige droogte deed de oogst in de zomer van 1556 in grote delen van de Nederlanden, Engeland, Denemarken en Noordwest-Duitsland mislukken, terwijl 1555 ook al geen geweldig jaar was geweest. Tot overmaat van ramp werd de slepende oorlog met Frankrijk, die in 1551 opnieuw was uitgebroken, in het voorjaar van 1557 geïntensiveerd. Weliswaar lag het eigenlijke strijdtoneel ver van de Noord-Nederlandse gewesten, maar de koopvaardij werd toch gehinderd door Franse kapers, die tot op de Eems actief waren. Zo kon het gebeuren dat er rond de jaarwisseling van 1556-1557 een ernstig tekort aan rogge ontstond op de stedelijke markten alom in de Nederlanden. Het einde van de nood kwam pas in zicht toen een vloot van 100 schepen, beladen met Oostzee-rogge, begin juni de haven van Amsterdam binnenliep. Nog dezelfde dag zwermde ijsboden over de Nederlanden uit om het vreugdevolle bericht te verspreiden. Zoals de prijstabelen laten zien, leidde dit overigens pas in de loop van juli tot een forse daling van de prijzen -in Groningen zou de roggeprijs zelfs pas aan het einde van de eerste week van juni zijn hoogste punt hebben bereikt. Kort daarop moet in elk geval duidelijk zijn geworden dat de inlandse oogst buitengewoon goed zou zijn. Tenslotte nam de oorlog tegen Frankrijk in augustus een gunstige wending.

(Besluit in het volgende nummer)

Noot:

⁽¹⁾ Pathuis, *Groninger Gedenkwaardigheden*, resp. nr. [479] (Visvliet) en [459] (Tinallinge). De oudste gedrukte transcriptie van de tekst op de gedenksteen van Visvliet is die van A.J. Andreae, *Het klooster "Jerusalem" of het Gerkesklooster* (Kollum, 1890) 83. Van de tekst in de kerk van Tinallinge bestaan verschillende signalementen en/of transcripties uit de 19e eeuw. Hiervoor zij verwezen naar de referenties bij Pathuis, naar het artikel van J.S. van Weerden, 'Een oud handschrift' in het jubileumnummer van *Het Orgel* (Kollum, 1960) 40, en vooral naar de (nog) niet gepubliceerde studie van M. Bootsman, 'Het oude orgel en de orgeltekst in de kerk van Tinallinge', die een zeer boeiende reconstructie geeft van de oorspronkelijke plaatsing en de verdere lotgevallen van de beschilderde latten. De auteur is grote dank verschuldigd aan de heer H.G. de Olde te Zuidlaren, die alle verwijzingen naar de twee teksten in bronnen uit de negentiende eeuw bij elkaar zocht en met toestemming van de heer Bootsman inzage in diens manuscript gaf.

(Met toestemming van de stichting De Oude Groninger Kerken overgenomen uit *Groninger Kerken*, 1993)

In nummer 88/1 van De Zelfzwichter heeft Martin van Doornik al eens aandacht besteed aan de Tinallinger tekstlatten als zodanig. In dat artikel staan alle latten afgebeeld.

TE KOOP

Geheel ijzeren bovenas met aangelaste askop
(met askopgaten van 6,5 x 9 cm).
Te gebruiken voor een tuilmolen met een flinke vlucht.
De lengte bedraagt 1.10 m. en de diameter is 5 cm.
De as is tevens voorzien van een houten bovenwielte.
Pr. n.o.t.k.

H.Noot
Gagelweg 3
9753 JZ Haren

Tel. 050-5342115 of 06 44 876989

Molen nieuws

(De nummering tussen () verwijst naar de nummering in het Groninger Molenboek – 2de druk, welke is uitgegeven in 1981)

Poldermolen *Koningslaagte* (13), Zuidwolde

De vrijwillig molenaar, die vlak naast de molen *Koningslaagte* woont, had de molen los tijdens de zuidwesterstorm van dinsdagmiddag 26 februari. De plotseling naar noordwest ruimende storm kwam achter het gevlucht en drukte de kleppen dicht. Door de klap brak de kruiketting. De gebroken schalm bleek al eerder voor ongeveer de helft door te zijn en de tegenoverliggende kant ziet er ook niet erg best uit (A).

De as is met penbalk en al (B) naar voren gekanteld en heeft de halssteen en zijn gestel uit het voorkeuvelens gerukt (C). De as ligt nu op de windpeluw. Een en ander geeft een onverwachte blik op de conditie van

de windpeluw ter plaatse van de weerstijl en onder de oplegging van de halssteen (D). Ook het slijtvlak van de vangstukken is nu prachtig zichtbaar (E).

Het achtereind van de as wordt naar beneden gehouden door een verticale takel die aan de vijzelas bevestigd is (B en F). Ook de staart en het onderste eind zijn aan beide kanten geborgd met tirfortakels (G).

Het onderste eind van het naar voren gekantelde gevlucht is in de grond geslagen en de kleppen daarvan hebben zich in het rietdek van de romp gesneden en zijn door de draaibeweging geopend (H).

Het buitenste deel van de zelfzwiching is daardoor tevens naar voren geknikt. Van het voorgaande eind zijn aan de aszijde enkele kleppen uitgewaaid (I en J).

Molenmaker Dunning zal de zeer omvangrijke schade opnemen. Molenstichting Hunsingo e.O. schat voorlopig dat het herstel minstens vijftigduizend euro zal gaan kosten.

Foto's: Harm Bultema (Monumentenwacht)

Koren-/pelmolen *Zeldenrust* (75), Westerwijtwerd

*Ik heb geen tijd
heet Zeldenrust
maal graan tot meel
maak gort en dust;
de wind hij gunt
mij zelden rust.*

Sinds de overname van molen *Zeldenrust* door de gelijknamige stichting is er hard gewerkt aan het binnenhalen van subsidiegelden, en giften uit fondsen. Ook meldden zich al donateurs uit Wietwerd en omstreken. Onlangs meldde de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (RdMz) dat de nog niet gebruikte subsidie definitief op

naam van de Stichting *Zeldenrust* is gezet. Dit alles maakte het mogelijk met de restauratie daadwerkelijk te beginnen. Op 30 oktober 2001 is in een bouwvergadering met molenmaker Doornbosch en de RdMz het startsein gegeven.

Inmiddels zijn de nieuwe voeghouten, korte en lange spruit, roosterhouten, etc. besteld. De contouren van de nieuwe kap worden zichtbaar in de werkplaats van Doornbosch te Adorp. Ook de ramen en kozijnen voor de onderweeg zijn inmiddels klaar.

Aan de molen is de start van de restauratie dus nog niet zichtbaar. Wel heeft de molenmaker de korte en lange schoren en de restanten van de zelfzwichting verwijderd. Dit maakt

het mogelijk bij gunstig weer de oude kap snel weg te takelen. De opdracht tot verwijdering van de kap en het gevlucht was al veel eerder gegeven, maar het aangrenzende weiland was veel te nat voor de benodigde zware kraan. Deze operatie moet wachten tot drogere tijden. Bij de voorbereidingen van de lichtweek bleek dat er niet alleen financiële steun is voor de *Zeldenrust*; de molenaars van Middelstum, Kantens en Garsthuizen en de dorpingen van Westerwijtwerd hebben aan de feestelijkheden belangrijk bijgedragen. Op 22 december was er in de sfeervolle kerk van Westerwijtwerd in samenwerking met de vereniging Oost West Musica een (uitverkocht!) benefietconcert door twee pianistes

**VERSTOPPING ?
ALARMTELEFOON
050 - 5421890
24 UURS - DIENST**

- Rioolontstoppen
- Aanleg en reparatie
- T.V.-inspectie
- Gevelreiniging
- Impregneringen

PETER KUIL
REINIGINGS SERVICE

Noorddijkerweg 13
9734 AS Groningen

Tel. (050) 542 18 90
Fax (050) 542 37 78

Onderlinge Brandwaarborg Maatschappij

speciaal voor molenaars

SINDS 1873 SPECIALIST IN HET VERZEKEREN VAN WINDMOLENS

Hoofdkantoor Deventer: Singel 19 - Postbus 448 - 7400 AK Deventer
Telefoon (0570) 61 23 53

BAKKER *de Rappe Schoenlapper*

Fa. DOORNBOS

A-Kerkhof 33
9712 BC Groningen
Telefoon: (050) 312 08 07

FIRMA EKKELKAMP

De speciaalzaak voor: Volkorenmeel

*Hondensport, Vogelzaden,
Paardenvoeders, Vogels
Aquariumbenodigdheden,
Hengelsportartikelen
en alles voor Uw huisdieren*

Rijksstraatweg 135
☎ (050) 535 02 15
Haren (Gr)

Schoonmaakbedrijf Zeeman

*Voor complete
schoonmaakservice
o.a. kantoren etc.*

**glazenwasserij
gevelreiniging
impregneren (muren)
tapijtreiniging
kunststof reinigen
enz.**

**Telefoon
050-3061279
Fax
050-3061836**

de Stelling 5, 9774 RB Adorp

Evenementenhal Op Roakeldais

voor o.a.:

- ✓ Personeelsfeesten
- ✓ Reünies
- ✓ Sportactiviteiten
- ✓ Beurzen
- ✓ Concerten

Wij hebben u te bieden:

- ✓ Een multifunctionele hal met een oppervlakte tot 1850 m².
- ✓ Ruime parkeergelegenheid.
- ✓ Centrale ligging in Noord Groningen.
- ✓ Geheel verzorgde dag/avondprogramma's

Oostervalge 52a – Postbus 40, 9989 ZG Warffum
tel. (0595) 42 24 96 / fax (0595) 42 32 92
admin@oproakeldaishal.nl

Wij hebben
een grote collectie
geboortecadeaus, zoals:

*kindercouverts,
rammelaars,
spaarpotten,
servetbanden,
papepels en
geboortebekers
in zilver en pleet.*

GRAVEREN IS GRATIS!

JUWELIER **REPKO**

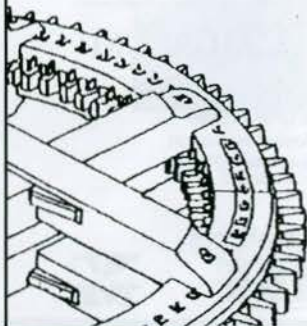
Herestraat 4
Groningen
tel. (050) 312 91 31

Molenmakersbedrijf
Molema
V.O.F.

Provincialeweg 4, 9677 TW Heiligerlee

telefoon (0597) 59 16 60
telefax (0597) 59 11 76
mobiel 06 53 22 48 91

Mulder Pot - Kropswolde

KORENMOLEN **De Hoop**

Woldweg 70, Kropswolde.

Voor de zelfbakkers(sters):

- volkorenmeel
- tarwemeel
- viergranenmeel
- pannenkoekmeel
- boekweitmeel

Openingstijden:

woe. t/m vrij. 14.00-17.00 uur
zat. 10.00-12.00 en 14.00-17.00 uur

Molenaar J.J. Pot
Telefoon (0598) 39 49 53

Naar windmolen

Joerwert

Te Feerwerd voor:

- ✓ tarwemeel
- ✓ tarwebloem
- ✓ rijst
- ✓ gort
- ✓ pannenkoekmeel
- ✓ gemengd graan
- ✓ en andere molenproducten
- ✓ (ook voor zelfbakkers/sters)

Donderdag, vrijdag en zaterdag geopend van
13.30 - 17.30 uur

Molenaar Rolf Wassens

☎ (0594) 62 15 45 / 62 19 45

JAN VOS

Rietdekkersbedrijf

**Al meer dan 25 jaar
vakmanschap**

⌘ Boerderijen

⌘ Villa's

⌘ Recreatiebungalows

⌘ Molens

⌘ Bungalows

Ook voor reparatie en onderhoud

tel./fax (050) 406 20 39

Oude Boerenweg 11 - Glimmen

DE KAMERSPECIALIST

**HUUR
VERHUUR
ADVIEZEN
BEMIDDELING**

**Beheer van Huizen, Kantoren
en Bedrijfspannen.
Gespecialiseerd in Kamerverhuur.**

Eendrachtskade N.Z. 25

9718 BB Groningen

☎ (050) 313 34 16

Geopend : 10-12 en 13-17.30 uur

**Het Veenkoloniaal Museum in Veendam . .
het meest verrassende museum van de regio !**

U ontmoet er de turfsteek, neemt plaats in de roef van een binnenschip, staat oog in oog met een zeeman en kunt zelfs een echte scheepsjager tegen het lijf lopen. Voordat u het weet neemt u samen met hem plaats in een oergezellig, ouderwets café.

**Het Veenkoloniaal Museum is dé plaats voor een succesvolle
start van uw familiereünie of personeelsuitje.**

Op uw verzoek verzorgen wij dagvullende arrangementen.

Het Veenkoloniaal Museum is bovendien de uitgever van de Veenkoloniale Volksalmanak. Al vanaf f 35,- ploft deze jaarlijks op uw deurmat. Bovendien ontvangt u voor dit bedrag twee keer het magazine 'Omzien naar het Museum' met daarin opgenomen de museumkalender, en heeft u het hele jaar, samen met uw partner, vrij toegang tot het museum.

Voor meer informatie: 0598 616393

VEENKOLONIAAL MUSEUM

Winkler Prinsstraat 5 - 9641 AD Veendam

tel 0598 616393 - fax 0598 616590

e-mail: veenkol@veenkoloniaalmuseum.nl

www.veenkoloniaalmuseum.nl

uit Rusland. Het maanlicht boven een sneeuwwit landschap gaf de bijeenkomst een extra feestelijk tintje. Inlichtingen: A. Bosch, (0595) 552682; www.molen-zeldenrust.nl

Ander molennieuws

Molenbiotoop korenmolen *Edens* (132), Winschoten

Woningbouwcorporatie Acantus heeft een bouwvergunning aangevraagd voor een gebouw met 63 appartementen en een bedrijfsruimte in 4 en 3 bouwlagen aan de Zeeheldenstraat te Winschoten. De kortste afstand tot de voet van molen *Edens* is plm. 75 meter. Het gebouw zal een hoogte krijgen van 12,90 m boven maaiveld. Een dakopbouw op plm. 137 meter van de molen zal zelfs 14,80 meter hoog moeten worden.

Volgens de door de gemeenteraad in mei 2001 vastgestelde Notitie molenbiotoop mag ter plaatse niet hoger gebouwd worden dan de stellinghoogte van molen *Edens*, dat is 10 meter. De molenaars hebben het gemeentebestuur laten weten dat zij

zich tegen de bouwplannen zullen verzetten en hierbij de steun zullen vragen van de molenorganisaties. Op 12 februari 2002 hebben burgemeester en wethouders aan een openbare vergadering van de raadscommissie volkshuisvesting c.a. de vraag voorgelegd hoe men staat tegenover afwijking van de Notitie molenbiotoop ten behoeve van dit complex woningen voor ouderen. De grootste fractie (PvdA) was voor, gezien de grote behoefte aan woningen voor ouderen in het centrum en de financiële consequenties voor Acantus. De fracties van CDA, D66, GroenLinks en VVD hadden grote bezwaren en vonden dat het college opnieuw met Acantus moest overleggen over aanpassing van het bouwplan.

Het is nu de vraag wat burgemeester en wethouders met dit verdeelde advies van de commissie zullen doen: óf een beslissing vragen aan de gehele raad óf samen met de woningbouwvereniging proberen de plannen aan te passen. Dit punt staat niet op de agenda voor de eerstvolgende raadsvergadering. Te verwachten is dat er na de

gemeenteraadsverkiezingen een definitief besluit valt. De molenaars blijven alert.

Jaaroverzicht 2001 van poldermolen *De Eendracht* (42), Sebaldeburen

In 1801 werd de Sebaldebuurstermolenpolder opgericht onder leiding van ds. Nicolaus Westendorp, destijds hervormd predikant te Sebaldeburen. Een rekensom leert dat de polder in 2001 dus 200 jaar heeft bestaan! Het is aan de ingelanden en het polderbestuur van toen te danken dat de molen er nog staat.

Het oorspronkelijke poldergebied van 509 ha is door ruilverkaveling in 1950-1960 verkleind tot 433 ha. In 1987 moest de polder haar zelfstandig bestaan opgeven door het beleid van *concentratiewaanzinnigen*. Tal van waterschappen gingen op in het Waterschap Westerkwartier, dat tevens weer is opgeslokt door Waterschap Noorderzijlvest, dat op zijn beurt is samengevoegd met Waterschap Hunsingo enzovoort.

In het begin van het jaar 2001 kreeg Nederland te maken met de Monden Klauwzeer (MKZ) uitbraak. Gaandeweg werden steeds meer landelijke gebieden afgesloten. Zo ook het fietspad langs de molen. Dientengevolge heeft de molen niet meegedaan aan de Nationale Molendag op 12 mei. De Landelijke Fietsdag was vanwege de MKZ verplaatst naar 22 september. Desondanks kwamen er toch nog 3 bezoekers op de molendag. Zij waren echt gericht op molentocht.

Het jaar kenmerkte zich onder andere door opvallend weinig wind. Ondanks de overvloedige regenval is er 'slechts' 241 uur met de molen gemalen. Op gezette tijden viel er veel regen. Totaal kon er bij de molen 1,117 meter water worden afgetapt uit de regenmeter, waarbij september met 251 mm wel erg nat was.

Sebaldeburen, Molen De Eendracht
Ansichtkaart, ©Uitgeverij van der Meulen

Mede door de MKZ was het aantal bezoekers erg laag. De telling in het gastenboek bleef steken op 80 bezoekers. Buiten het geregistreerde aantal hebben er nog ongeveer 40 personen de molen met een bezoek vereerd. Behalve Nederlanders kwamen er bezoekers uit Nieuw-Zeeland, Spanje en Duitsland.

De verplaatste Landelijke Fietsdag had mede door het slechte weer een

lage opkomst. Bij de molen werden 28 deelnemers geteld die de weergoden trotseerden. Voor 11:30 uur waren er nog geen deelnemers geweest. De pannenkoekbaksters hadden het er maar rustig mee.

Op 5 oktober bezocht groep 8 van de Bogermanschool te Grootegast de molen. De kinderen die zich in de les hadden voorbereid stelden de molenaar tal van vragen.

In de zomer werd er een duiker nabij de molen door het Grootegasterdiep gelegd. Hiermee is een tweede verbinding ontstaan tussen de Grootegasterpolder en de Sebaldebuurstermolenpolder. Of dit de waterbeheersing ten goede is gekomen? Een voordeel voor de molen is dat hij nu meer en sneller water voor de schroef krijgt en dus langer kan malen, als de wind het tenminste niet laat afweten...

Gildenieuws

SECRETARIS GEZOCHT

Wegens verhuizing van onze huidige secretaris Koen van Biesen is het bestuur van de afdeling Groningen van het Gilde van Vrijwillige Molenaars op zoek naar een nieuwe secretaris. Als bestuur zijn wij verantwoordelijk voor de verzorging van de molenaarsopleidingen binnen de provin-

cie Groningen. Dit betekent onder andere het verzorgen van contactavonden, instructeursbijeenkomsten, en proefexamens. Eens in de paar maanden vergaderen wij.

Als secretaris:

- draag je zorg voor de afdelingsadministratie,
- ontvang je en reageer je op de afdelingspost,

- bereid je samen met de voorzitter de vergaderingen voor,
- notuleer je de vergaderingen,
- neem je op termijn proefexamens af.

Wij zijn op zoek naar een vrijwillig molenaar (of molenaar in opleiding) die ons bestuur voor de komende jaren wil komen versterken. De tijdsbesteding is ongeveer 5 uur per maand.

Indien je geïnteresseerd bent, kun je contact opnemen met Leen Duijm, (050) 5344883.

Boekennieuws

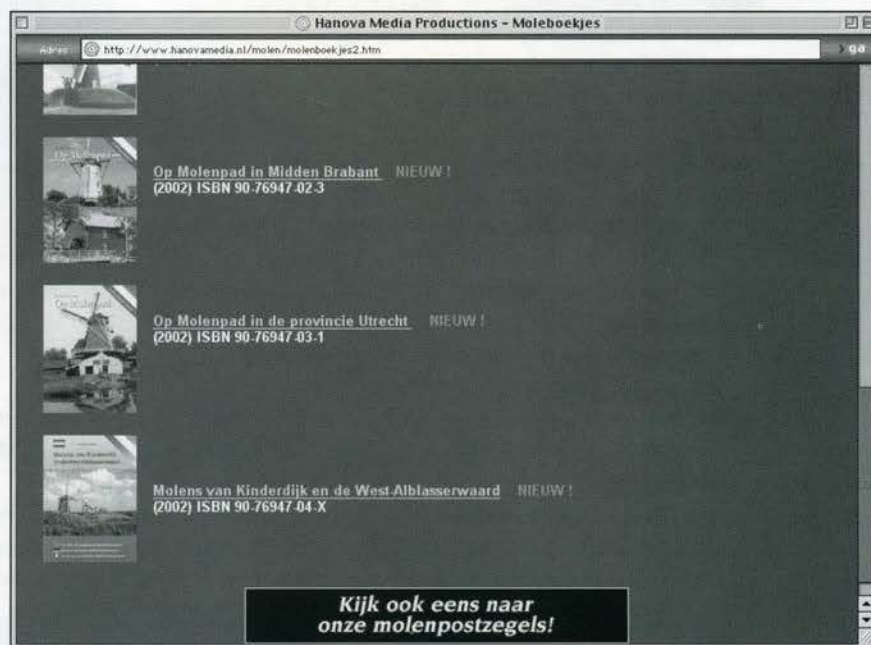
In de welbekende serie *Op molenpad* zijn twee nieuwe deeltjes verschenen. De eerste toeristische molengids handelt over de provincie Utrecht (alle 33 resterende windmolens) en de tweede bestrijkt Midden-Brabant (44 wind- en watermolens). Naast een algemene beschrijving van molens met schema's is er van alle molens een nog niet eerder gepubliceerde foto met wetenswaardigheden over de bouwwijze, historie, bijzonderheden, versieringen en bezoekersinformatie. Bij alle molens vindt u toeristische informatie die van pas komt bij het samenstellen van uw eigen molenroute. Beide boekjes in fullcolor A5-formaat hebben een omvang van 52 pagina's.

Bij dezelfde uitgever verscheen *Molens van Kinderdijk en de West-Alblasserwaard*, een viertalige gids over molens in de regio Kinderdijk. Het is een geactualiseerde en aangepaste versie van *Op molenpad in de Alblasserwaard en de Vijfherenlanden* van Hans Ouweneel, historicus/journalist en gewezen vrijwillig molenaar. Het boekje van 60 pagi-

na's is niet alleen interessant vanwege de beschreven molens. Molenaars elders in het land met buitenlands bezoek kunnen hun voordeel doen met de viertalige terminologie omtrent poldermolens.

De boekjes kosten €9,07 (inclusief porto) per stuk en ze zijn behalve bij

de boekhandel ook verkrijgbaar bij de regionale VVV's. Bestelling is ook mogelijk door overschrijving op postgiro 6966832 t.n.v. Hanova Media Productions te Noordbroek onder vermelding van Utrecht / Midden-Brabant / Kinderdijk.
www.hanovamedia.nl

Oproep aan de vrijwillige molenaars in Groningen!

De website van de Gezamenlijke Groninger Molenorganisaties, www.groningermolens.nl, is niet volledig en niet actueel genoeg. Als een van de acties om hierin verbetering te brengen, heeft de internetcommissie van de gezamenlijke molenorganisaties een mailing verstuurd aan de (meeste?) vrijwillig molenaars in

Groningen. Hierin is gevraagd een set **basisgegevens** over hun molen in te vullen op een formulier. Tot nu toe hebben we nog niet de gegevens van alle Groninger molens ontvangen. Om de buitenwereld onze Groninger molens goed te laten zien, is deze informatie nodig op onze website!

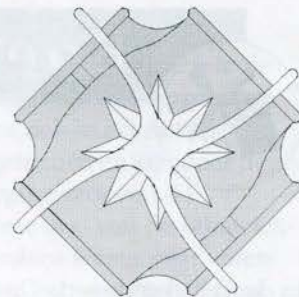
Hierbij roept de internetcommissie de vrijwillig molenaars die nog niet gereageerd hebben op om het formulier alsnog in te vullen en op te sturen naar:
Internetcommissie Vereniging Vrienden van de Groninger Molens, Aweg 5c, 9718 CS Groningen. U kunt de gegevens ook per e-mail sturen naar:
info@groningermolens.nl

Alvast bedankt!

Uitnodiging Voorjaarsvergadering 2002

Aan : Leden van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens.

Hierbij nodigen wij u uit voor de voorjaarsvergadering 2002. Deze zal plaatsvinden op donderdag 25 april 2002 om 20:00 uur in het wijkcentrum 'Het Dok', zaal 'Vlootschouw', Kajuit 4, 9733 CA, Groningen. 'Het Dok' bevindt zich in de wijk Lewenborg aan de oostkant van de stad Groningen. (Vanaf oostelijke ringweg afslag Lewenborg, bordjes 'Winkelcentrum' en later 'Het Dok' volgen. Vanaf N360, Delfzijl-Groningen, bij Ruischerbrug richting Noorddijk, met bocht mee naar links, tweede afslag rechts, bordjes 'Winkelcentrum' en 'Het Dok' volgen.)

Vanaf 19:00 uur zal de zaal open zijn voor de gebruikelijke ruilbeurs voor molenansichten. In de zaal mag niet gerookt worden.

Agenda Voorjaarsvergadering 25 april 2002.

1. Opening vergadering om 20:00 uur.
2. Ingekomen stukken en mededelingen.
3. Notulen van de najaarsvergadering in 2001.
4. Jaarverslag 2001 van de secretaris
5. Jaarrekening 2001 van de penningmeester.
6. Bestuurssamenstelling.
Aftredend zijn dhr. Lucas Venema en dhr. Hans Wolthuis. Beiden zijn herkiesbaar. Eventuele tegenkandidaten kunnen tot voor de vergadering worden aangemeld bij de voorzitter. Er zijn twee vacatures in het bestuur.
7. Inleiding Projectmatig werken. De Vereniging gaat haar activiteiten organiseren in de vorm van kleine overzichtelijke projecten. Dit zal leiden tot meer duidelijkheid over de activiteiten voor de leden. Ook geeft het de leden op een eenvoudige manier de mogelijkheid om eigen ideeën naar voren te brengen en te verwezenlijken. Deze inleiding zal duidelijk maken hoe dat in zijn werk gaat.
8. Sluiting.

Na de vergadering worden twee korte presentaties gehouden. De eerste presentatie zal gehouden worden door Tineke Prins, doctoraalstudent Communicatiewetenschappen, Rijksuniversiteit Groningen. Zij presenteert de uitkomst van haar stage waarin zij een structuuradvies heeft gemaakt voor de samenwerking en communicatie tussen de drie samenwerkende Groninger molenorganisaties. Er zal enige tijd zijn voor discussie.

De tweede presentatie is op dit moment nog een verrassing, maar zal zeer zeker onderhoudend van aard zijn.

Het bestuur

Belgerinkel bij poldermolen *De Goliath*

Op 22 december vond in het molenaarshuisje van de poldermolen in de Eemshaven de jaarlijkse kerstmarkt plaats.

Molenaar Ida Wierenga van *De Goliath* vroeg een week voor het Belgerinkel aan Hans Vink en mij de molen te laten draaien op de 22ste omdat ze er zelf geen tijd voor zou hebben. Dat leek ons wel wat! Hans kwam om negen uur met de trein naar Warffum en mijn vader bracht ons naar de Eemshaven.

De Kerstman voor *De Goliath*
Foto: H. Noot, Haren

Het had gesneeuwd en de wegen waren erg glad; het zicht was niet veel meer dan 400 meter. Bij de molen konden we vanwege een harde sneeuwstorm die veel weg had van een blizzard niet eens 200 meter zien. Bij het huisje aangekomen begroette Ida ons niet met de sleutel maar met een sneeuwschuiver. Een mevrouw die wat bij Ida had afgeleverd moest snel weer weg want ze was die dag 25 jaar getrouwd! Zonder hulp kwam ze door de sneeuw de dijk al niet meer op met de auto. Ook een van de standhouders probeerde tevergeefs zijn auto de dijk op te krijgen. Na veel geduw en na een paar boze uitvallen van de ongeduldige jubilarisse kregen we haar auto na drie kwartier over de dijk.

Later besloten we in overleg met Ida de molen niet te laten draaien vanwege het winterse onstuimige weer. De catering was uitstekend verzorgd: na het sneeuwruimen konden we ons warmen met een kop thee met fladderak. Ida had ook verschillende pannen heerlijke snert gemaakt en glühwein volgens eigen recept.

Daarna kwam de Kerstman zich melden die de gasten hartelijk ontving met het gerinkel van zijn bel. Verder kwam Daan Dost op zijn accordeon spelen. Hij bracht ook Jaap Bijmolt mee, de Groningstalige moppentapper van Radio Noord.

De bezoekersstroom kwam op gang na het middaguur, toen het weer wat beter werd. In de schuur van het molenaarshuisje was de kerstmarkt, onder andere met een stand van de wereldwinkel en met verkoop van edelstenen. Hans en ik zijn op den duur naar de molen gegaan om de deuren voor het publiek te openen. Om onszelf warm te houden zijn we de poort van de achterwateruitloop gaan dichtgooien met sneeuw. Met collega-molenaars was van alles te praten.

Al met al was de dag snel voorbij.

Verstild verleden (40)

Een man in een roeibootje. Een brede waterpartij en een poldermolen in een weids landschap. Ondanks de Oud-Hollandse raamindeling doet de molen toch Duits aan.

Het mannetje in het roeibootje lijkt haast overgezet uit een andere molenfoto die ik ken, maar daar gaat het om een Zaans molenkiekje en dobbert de grootvader van onze oud-redacteur C.E. van der Horst rond in een bootje. Ook deze foto straalt dezelfde

rust uit. De man in de roeiboot is volledig 'onthaast' zoals we dit tegenwoordig zo mooi noemen. De foto stamt dan ook uit een tijd toen eenieder nog keihard moest werken voor zijn brood en er geen sprake was van RSI, muisarm, rechts inhalen, bumperkleven en cursussen onthaasten.

De gefotografeerde molen is een Groninger molen, maar wel een buitenbeentje. Het gaat om de in 1827 in opdracht van de Staat, gebouwde poldermolen van Nieuweschans. Deze Rijkswatermolen stond even ten noorden van het dorp en maalde uit op de Westerwoldse A. De molen had een vlucht van 24,50 meter en bemaalde 120 hectare. In 1940 werd de gehele molen nog eens flink opgeknapt en uitgerust met Dekkerwieken. Tijdens de oorlog deed de molen nog volop dienst, maar op 29 januari 1945 kwam aan het bestaan van de inmiddels 118 jaar oude molen een tragisch eind. De molen werd op deze dag door een geallieerd vliegtuig in brand geschoten. Van herbouw is het helaas nooit gekomen en zo was deze molen één van de oorlogsslachtoffers in onze provincie.

Alvast een tip, maak van eventueel herstel een internationaal plan en denk daarbij tevens aan herstel van de aan de overzijde van de grens staande molenromp. Misschien heeft de EDR (Eems Dollard Regio) nog een potje om één en ander te bekostigen, zodat beide molens in volle glorie kunnen worden hersteld. Beide molens zouden symbool kunnen zijn voor Nederlands-Duitse samenwerking en een spoor van de oorlog kunnen wissen.

Foto: De Rijkswatermolen van de Lintelopolder (Nieuweschans)
Collectie H.A. Hachmer

Gedicht

Molenaar J. Oosterhof van *De Meeuw* te Garnwerd
vond bij het schoonmaken van de molen een

gedicht. De schrijver en de aanleiding, tijd en plaats
van ontstaan en zijn helaas onbekend.

Verdwiennde koornmeulns

As wie zo in 't rond ais kiekn
Over Grunnens vlakke laand,
Zain wie Grungers wel hou mooi 't is,
Moar wie vindn ain ding schaand,
Dat dij mooie koormeulns
Dij nog in de roemte stoan,
Deur de aais van 't nijerwetse
Ain veur ain verdwienn goan.

As je dat van vern zain soms,	O, dij mooie dolle meulns,
Hou dij wiekn draai'n rond,	Wat zit doar wel nait aan vaast,
Boomgruin en klaaine hoeskes,	Wat beleevms, wat vertelsters,
Pries ie joen geboortegrond,	As je in 't verleedn taast,
Den wil ie et groag zo'holn	As doar in dij vrouger tiedn
Hebm laif aal wat ie zain,	Mulder op et swikstel ston
Dorpm, waaidn veenn, meulns,	En tevreë zien zwoare aarbaaid
En je vuilt je doar mit ain.	Dag op dag op nijs begon.

As e den 'n lolleg laidje
Zong bie 't doageeleks lewaai,
Dat ter in ol meuln heer huil,
O wat haar e den zien draai,
As e fiks was aan de aarbaaid,
Haar e lak aan hail de kliek.
Den was meuln hail zien wereld,
Woar e keunink was te riek!.....

Grunnegers wil der veur woakn
Dat ter blift, wat nou nog staaits,
Loat de vaaier wiekn maain
In de lucht zo wind ze draait,
Meuln heurn bie ons Grunnen,
As 'n maaiske bie heur vint,
Nee, loat ons de meulns holn,
Loat ze draain hoog in wind!

Onbekende molens

In het vorige nummer (01/4) vroeg de archiefcommissie om tips over twee molenfoto's.

Op pagina 22 staat een molen die nog niet is herkend. De op het eerste gezicht onnederlandse bouwwijze van het huis kan echter worden aange-
duid als *waterstaatsarchitectuur* en het hoogteverschil zou op een polderdijk of een spoordijk kunnen wijzen. Misschien is het gebouw een stationnetje.

Over de molen op pagina 23 wisten P. van Dijk en H. Noot te melden dat het een foto moet zijn van *Stel's Meuln* (97) in Harkstede. De argumenten daar-

bij zijn de slanke vorm van de romp en de foto in het Groninger Molenboek (pagina 247). Beide foto's zijn uit bijna dezelfde richting genomen. De gelijk-
nis van het gietijzeren raam in de onderbouw, de stellingdeuren en het raam daarboven is duidelijk, evenals de dakleerbekleding en de versieringsrand om het boventafelement. Op de foto in het Groninger Molenboek is de stelling met de typische balie al verdwenen. De auto's zijn daar ook van een later bouwjaar!

De Archiefcommissie dankt de tipgevers hartelijk!

De Archiefcommissie vraagt zich af wat de bedoeling van deze molen was. Gezien de plaats (droge voeten midden in een weiland) en de afmeting (aantal stenen breedte in de onderbouw) zou men haast spreken van een forse speelmolen. Zo te zien is de molen nog in opbouw. De zetel ziet er netjes gedetailleerd uit.

Als de originele foto erg scherp is, is het probleem waarschijnlijk op te lossen met een vergrootglas: voor het huis links op de achtergrond staat het plaatsnaambord! Op de elektronische versie van de foto is helaas niet méér te zien dan dat zowel de plaatsnaam als de gemeentenaam vrij lang zijn. Volgens de gegevens van de Archiefcommissie moet deze molen vermoedelijk tussen Visvliet en Pieterburen hebben gestaan. Lezers uit die buurt herkennen misschien de situatie van huizen en

bomen. Zie ook de korte opsomming van spinnekoppen op pagina 5 van het Groninger Molenboek (1981).

Van deze molen vraagt de Archiefcommissie zich af waar die staat of stond. Ze denken zelf aan Enumatil (zonder daar argumenten voor te geven; red.). Op het fraaie panorama is de molen zo klein dat daar niet veel details te zien zijn. De combinatie met het kerkgebouw is wellicht een aanwijzing.

Molenreis naar Vlaanderen

De Vereniging Vrienden van de Groninger Molens en het Gilde van Vrijwillige Molenaars, afd. Groningen zijn van plan om in de maand juni een molenreis naar Vlaanderen te organiseren.

België is bij de meeste Nederlanders bekend als het land waar je 's zomers zo snel mogelijk doorheen koerst richting Frankrijk. Maar dan wordt natuurlijk voorbij gegaan aan de vele bezienswaardigheden die de zuiderburen ons te bieden hebben.

Vlaanderen telt vele molens en biedt tevens een enorme verscheidenheid aan molentypes. Naast de open en gesloten standaardmolens zie je er ook een voor België zeer kenmerkend type waarvan men de gemetselde stenen onderbouw een torenkot noemt. Mooie voorbeelden hiervan zijn:

- De *Preetjesmolen* in Heule. Dit is de enige nog werkende vlaszwingelmolen in Europa. Hierbij worden zwingelplanken aangedreven om vezels van vlasplanten los te slaan.
- De *Herentmolen* in Meulebeke is ook een standaardmolen op een torenkot. Deze korenmolen is voorzien van een vliegende galerij.

Ook de waterradmolens vind je er in alle voorkomende typen: zowel met bovenslagrad, middenslagrad, onderslagrad als turbine. Een uniek exemplaar is de in 1517 gebouwde getijdenmolen van Rupelmonde. Deze molen heeft een molenkolk die men bij vloed laat vollopen. Bij eb kan dat water terugvloeien naar de Schelde en ondertussen een middenslagrad in werking zetten.

Met het grote aanbod van molens in deze streek zal het geen probleem zijn een voor de molenliefhebbers interessant programma samen te stellen. Dit reisdoel ligt echter niet direct naast de deur en daarom is het de bedoeling er een tweedaagse tocht van te maken. De opzet is om met één of meerdere negenpersoons busjes zoveel mogelijk Vlaamse molens te bezoeken.

De kosten hiervoor bedragen ca. €120,00. Bij de reissom is inbegrepen:

Huur, brandstofkosten en inzittendenverzekering van het busje en overnachting op basis van halfpension in een middenklasse hotel.

Enkelvoudige getijdenmolen aan de Schelde, Rupelmonde (ongeveer 1910)

De grote opening is de inlaat (vloed). Er kon alleen gemalen worden bij eb; zie het schuim onder de uitstroombopening.

Uit: Van Zadelsteen tot Zetelkruier, p. 98

Nadere informatie over de juiste datums, prijs, etc. zal u nog verstrekt worden.

LET OP!

De reis kan alleen doorgaan bij voldoende deelname.

Om een indruk te krijgen van de belangstelling, verzoeken de organisatoren u vóór 16 april contact op te nemen met

Gerard Koster (050-5032537).

Molens on line

De Vlaamse molenvereniging Levende Molens houdt er onder <http://users.tijd.com/~tdn22793/> een heel leuke molensite op na. Gezien de nog komende activiteiten in de rubriek **kalender** wordt de site regelmatig bijgehouden. Zelf bekeken we eind januari de molensite en er was geen oudbakken brood voor handen. Zo had u (nu u dit leest) op vrijdag 8 maart 2002 naar het 'Teerfeest met Breugeltafel' (à €26,60) te Rijkvorsel kunnen gaan. Wat daar voor molenraars uitgespuugd is, konden we helaas uit de aankondiging niet opmaken, maar onze zuiderburen zullen er zeker een

gezellig uitje van gemaakt hebben. Als deze *Nieuwe Zelfzwichter* op de deurmat ploft, heeft u nog kans om de Tweede Vlaamse Molendag op zondag 28 april te beleven.

In de rubriek **molenland** wordt op verfrissende wijze stil gestaan bij het verleden.

Voor iedere leek die iets over molens en de geschiedenis wil weten valt er voldoende te lezen, maar ook voor de 'gevoerde' molenvriend is er voldoende 'nieuws', al waren het alleen maar de vele Vlaamse molentermen in de rubriek **werking**

molens. Wat te denken van zeilvoering op lits of op storm. Bij Vlaanderen vergeleken is onze zeilvoering maar saai. Ook het begrip *lantaarnwiel* in plaats van rondsels, klinkt al veel poëtischer. Weg met die Hollandse molenaarstermen die we nu leren. Lang leve het Vlaams. In Vlaanderen kun je als molenaar tenminste nog iemand *oplichten*. Bovendien zijn er nog *oudewijvenmolens*.

Kortom de molensite van Levende Molens is zeer informatief voor den *Hollander*. Onze zuiderburen krijgen van ons een dikke voldoende.

Agenda

De vereniging *Molenswerkgroep Oost-Groningen* organiseert open dagen in haar regio.
De volgende molens zijn, in aanwezigheid van de molenaar, geopend van 13:00 tot 16:00.
Inlichtingen: H. Bossen, Wollinguizerweg 152, 9541 AV Vlagtwedde; (0599) 313128.

4 mei	Molens <i>Weddermarke</i> en <i>Wedderveer</i>
9 mei (Hemelvaart)	<i>De Noordstar</i> in Noordbroek
19 mei (zo)	<i>De Westerse</i> in Nieuw Scheemda
25 mei	<i>Onrust</i> in Oude Pekela, <i>Jonge Jan</i> in Uithuizen

1 juni	Molens <i>Weddermarke</i> en <i>Wedderveer</i>
8 en 9 juni	Groninger Molenweekend
15 juni	Molens in Winschoten
22 juni	<i>Vestingmolen</i> in Bourtange
29 juni	<i>Onrust</i> in Oude Pekela

6 juli	Molens <i>Weddermarke</i> en <i>Wedderveer</i>
13 juli	<i>De Korenbloem</i> in Vriescheloo, <i>De Noordstar</i> in Noordbroek
20 juli	<i>De Jonge Jan</i> in Uithuizen
21 juni (zo)	<i>De Westerse</i> in Nieuw Scheemda
27 juli	<i>Onrust</i> in Oude Pekela

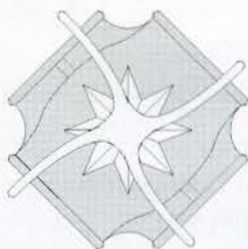
Overige openingstijden:

Vriescheloo	<i>De Korenbloem</i>	elke zaterdag en zondag van 10:00 tot 16:00 uur
Delfzijl	<i>De Adam</i>	elke zaterdag van 14:00 tot 17:00 uur
Nieuw-Scheemda	<i>De Dellen</i>	elke maandagavond tot zonsondergang en zaterdagmorgen van 9:30 tot 12:00 uur
Eemshaven	<i>De Goliath</i>	elke zaterdag en zondag van 13:30 tot 17:00 uur
Uithuizen	<i>De Jonge Jan</i>	elke dinsdag en donderdag van 10:00 tot 16:00 uur
Farmsum	<i>De Aeolus</i>	elke dinsdag- en donderdagmiddag (m.u.v. schoolvakanties)

Andere evenementen

t/m 14 april	Van hondenpunten, hanenkammen en de kat met negen staarten (zeilnaaien en touwknopen) Veenkoloniaal Museum, Veendam
25 april	Voorjaarsvergadering VVGM (zie de uitnodiging elders in dit blad)
28 april	Tweede Vlaamse Molendag
11 mei	Nationale Molendag , tevens Nationale Gemalendag Als vanouds met een nieuwe door de VVV van Grijpskerk uitgezette fietsroute. Deelnemers en bezoekers kunnen bij poldermolen <i>De Eendracht</i> rekenen op pannenkoeken en koffie.
1 juni	Commissaris der Koningin Hans Alders geeft in Kolham het startsein voor de herbouwcampagne van de <i>Entreprise</i> .
8 en 9 juni	Groninger Molenweekend
29 juni	Westlandse Molendag http://come.to/westlandsemolens

VERENIGING VAN VRIENDEN VAN DE
GRONINGER MOLENS

STICHTING DE GRONINGER MOLEN

GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

